

УДК 330.341.1

Катерина ГОРЯЧЕВА

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ

***Резюме.** Ефективна діяльність промисловості України є необхідною складовою у процесі її переходу до постіндустріального розвитку, але в даний час для промислових підприємств важливими питаннями залишаються проблеми покращення функціонування систем життєзабезпечення, стабілізація процесу відтворення виробничого апарату, фінансова стабільність. Отже, на сьогодні актуальним є забезпечення сталого розвитку промисловості України, а також проблеми розроблення підходів до забезпечення сталого розвитку в даних умовах. Мета даної роботи полягає в аналізі стану промисловості України та оцінюванні процесу кредитування промислових підприємств. У роботі підкреслено, що, незважаючи на те, що Україна має структурно розвинений і багатогалузевий промисловий комплекс, існує безліч особливостей, що стримують сталий розвиток промисловості та впливають на формування кредитного механізму забезпечення сталого розвитку.*

***Ключові слова:** сталий розвиток, промислові підприємства, сталий розвиток промисловості України, кредитний механізм, особливості кредитування підприємств.*

Kate GORYACHEVA

FEATURES OF THE FORMATION OF A CREDIT MECHANISM TO ENSURE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE INDUSTRY OF UKRAINE

***Summary.** The basis for the sustainable development of Ukraine serves industrial development. It is shown in the improvement of the quality characteristics and growth of the quantitative parameters of the results of operation of industrial enterprises. But at present, the industrial enterprises are faced with the problems of life support systems (information, innovation, investment, etc.), the complexity of the process of reproduction of the productive apparatus (technology, fixed assets, human resources), financial instability. The solution of the above problems is essential to the functioning of the economic system of the state, as industrial activity is a source of reproduction and further development. Exactly industrial enterprises produce most of the gross domestic product, provide jobs for the majority of the citizens of Ukraine. So, for today is urgent to ensure sustainable development of the industry of Ukraine, as well as the problems of developing approaches to sustainable development in these conditions. The purpose of this paper is to analyze the state of industry in Ukraine and evaluation of the lending industry. The paper stresses that, despite the fact that Ukraine has developed and structurally diversified industrial complex, there are many features that constrain the sustainable development of the industry and influence the formation of a credit mechanism for ensuring sustainable development. National industry has all signs to be the main carrier of technological progress and a source of growth of national competitiveness. Obviously, the time will come when Ukraine will gradually approach the level of economic and social development of the advanced countries of Europe and the world, but it requires significant financial resources. Contribute to this in the modern state must credit.*

***Key words:** sustainable development, industrial enterprises, sustainable development of Ukrainian industry, the credit mechanism, features lending to enterprises.*

Постановка проблеми. Основою сталого розвитку України виступає, перш за все, промисловий розвиток, який проявляється в поліпшенні якісних характеристик та зростанні кількісних параметрів результатів функціонування промислових підприємств. Ефективна діяльність промисловості є необхідною складовою у процесі переходу країни до постіндустріального розвитку, п'ятого технологічного укладу на інноваційній основі. Саме промислові підприємства виробляють основну частину валового внутрішнього продукту, забезпечують робочими місцями більшість громадян України, є основними об'єктами інвестицій, джерелами податкових надходжень до державного бюджету та двигунами науково-технічного розвитку країни.

При цьому для промислових підприємств актуальними питаннями залишаються проблеми покращення функціонування систем життєзабезпечення (інформаційної, інноваційної, інвестиційної та ін.), стабілізація процесу відтворення виробничого апарату (технологій, основних фондів, кадрів), фінансова стабільність. Вирішення вищезазначених проблем має важливе значення для функціонування всієї соціально-економічної системи держави, адже промислова діяльність служить джерелом її відтворення і подальшого розвитку. Отже, актуальними на сьогодні є питання сталого розвитку промисловості України, а також

проблеми розроблення підходів до забезпечення сталого розвитку промисловості в даних умовах.

Динамічні перетворення зовнішнього середовища в поєднанні з недостатньою адаптивністю підприємств промисловості до мінливих умов зумовлюють той факт, що подолання кризи і початок зростання обсягів промислового виробництва в Україні з 2000 р. стало недостатнім для забезпечення якісних перетворень промисловості, що стосуються структурних трансформацій, зміни пріоритетних видів промислової діяльності, переходу до нового технологічного укладу, перетворень організаційних механізмів управління промисловими підприємствами [18, с.14].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями сталого розвитку промисловості України займалися безліч вітчизняних і закордонних авторів, серед яких В. Герасимчук [2], О. Раєвнева [16], Б. Данилишин [5], О. Єфремов [9], Г. Дейлі [6] та інших. Проблемам розвитку банківського кредитування та кредитного механізму присвячено праці Е. Долана [8], Ю. Заруби [10], С. Ілляшенка [11], І. Лютого [12], П. Роуза [17], І. Бланка [1]. Аналіз даних публікацій виявив, що, незважаючи на їх невід'ємну наукову і практичну цінність, існують значні розходження в розумінні сталого розвитку, його сутності, процесу кредитування підприємств, тому виникає потреба в системному та комплексному вивченні проблем кредитного механізму забезпечення сталого розвитку національної промисловості.

Мета даної роботи полягає в аналізі стану промисловості України та оцінюванні процесу кредитування промислових підприємств. Для оцінювання рівня сталого розвитку промисловості необхідний аналіз кількісних показників зростання промислової сфери, які у взаємозв'язку з якісними змінами дають загальну картину стану промисловості та відображають структурні взаємозв'язки.

Виклад основного матеріалу. У таблиці 1 наведено основні показники промислової діяльності, що відображають динаміку обсягів реалізованої продукції та основних факторів виробництва. Наведені показники дозволяють зробити висновок про позитивні тенденції зростання обсягів промислового виробництва, вартості основних засобів, інвестицій в основний капітал, середньомісячної заробітної плати при негативній тенденції зниження чисельності зайнятих у промисловості за 2000–2012рр.

За досліджуваній період фізичний обсяг виробленої продукції зростав щорічно у середньому на 21 % або на 120 млрд. грн. і в 2012 році склав 1164 млрд. грн. Розмір основних засобів у промисловості зростав щорічно у середньому щорічно на 17,6 % або на 113,5 млрд. грн., що пов'язано з позитивною динамікою інвестицій в основний капітал, вартість яких збільшувалася щороку на 20 % або на 8,3 млрд. грн. Незважаючи на підйом економіки, що почався в 2000 р., чисельність працюючих у промисловості неухильно знижувалася в середньому на 3,7 % на рік або на 132 тис. чол. У 2012 р. в порівнянні з 2000 р. вона знизилася на 1,4 млн. чол. і склала 3,01 млн. чол. При цьому спостерігалось зростання заробітної плати щорічно у середньому на 23,5 % або на 330 грн., яка в 2012 р. склала 3007 грн. по промисловості. Така ситуація свідчить про неможливість подальшого розвитку промислових підприємств за рахунок екстенсивного фактора трудових ресурсів. У цих умовах великої ролі набуває інтенсивний фактор продуктивності праці.

Продуктивність праці в промисловості в 2012 р. склала 441 тис. грн. на одного зайнятого, що більше аналогічного показника за 2000 р. більш ніж в 10,8 раза. Проведений порівняльний аналіз динаміки показників продуктивності праці та заробітної плати свідчить, що за 2000–2012 рр. швидкість зростання заробітної плати відповідала швидкості зростання продуктивності праці.

Показники фондівддачі також збільшувалися з 0,64 до 0,97 грн. на 1 грн. випущеної продукції, що було чинником інтенсивного розвитку промисловості України. Однак фондівддача залишається дуже низькою порівняно з розвиненими країнами.

Вкрай загострилася проблема технологічного стану промислового виробництва. Досвід розвинених країн показав, що досягнення високого рівня споживання і якості життя можливе лише на засадах нової постіндустріальної цивілізації, найсуттєвішими ознаками якої є інноваційний розвиток. Як зазначається в Програмі підвищення конкурентоспроможності національної економіки на 2007–2015 рр.: «Україна залишається сировинною країною з

надзвичайно високою інертністю не тільки в генерації, але й використанні чужих інновацій.»

Таблиця 1

Динаміка показників розвитку промисловості України за 2000 – 2012 рр. [19, с.105–106; 14]

Table 1

Dynamics of industrial development of Ukraine for 2000 – 2012

<i>Показники</i>	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Обсяг реалізованої промислової продукції, млрд. грн	182,7	400,8	468,6	551,7	717,1	917	806,6	1065,1	1329,3
Випуск промислової продукції в загальному обсязі випуску, %	47	48	47,8	46,5	45,3	44,5	40,5	43,2	44,2
Валова додана вартість промисловості в загальному обсязі валової доданої вартості, %	31,4	28,5	30,9	31,7	31,2	30,1	26,9	27,2	28
Індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року), %	120,8	124,1	109,5	114,1	123,3	123	114,3	118,7	114,2
Обсяг реалізованої промислової продукції в порівнянних цінах, млрд. грн	151,2	323,0	427,9	483,5	581,6	745,5	705,7	897,3	1164,0
Основні засоби промисловості, млрд. грн.	285,3	420,1	456,7	525,2	660,4	760,2	970,9	1101,2	-
Основні засоби промисловості, %	34,4	36,9	35,9	33,5	32,3	24,1	24,9	16,6	-
Інвестиції в основний капітал промисловості, млрд. грн.	5,672	28,191	35,031	44,804	64,341	76,618	57,658	58,558	86,313
Кількість найманих працівників у промисловості, тис. чол.	4461,8	3941,2	3913,3	3851,9	3690	3527,1	3185,1	3064,1	3014,5
Середньомісячна заробітна плата найманих працівників у промисловості, грн	291,16	697,42	912,83	1144,59	1481,96	1936,9	2033,5	2500,1	3007,63
Рівень рентабельності (збитковості), %	4,8	4,7	5,5	5,8	5,8	4,9	1,8	3,6	4,8
Продуктивність праці, тис. грн	40,95	101,69	119,75	143,2	194,34	259,99	253,24	347,61	440,97
Фондовіддача, грн	0,64	0,95	1,03	1,05	1,09	1,21	0,83	0,97	-

«Інвестиції в інтелект так і не стали найефективнішим об'єктом для розміщення ресурсів. Україна стоїть на місці» [7]. Необхідність інноваційного шляху розвитку промисловості зумовлена вимогою забезпечення стабільного зростання промислового виробництва та реалізації якісної конкурентоспроможної продукції, створення нової імпортозамінюючої та експортоорієнтованої наукоємної та високотехнологічної продукції.

Аналіз даних таблиці 2 показав, що частка суб'єктів господарювання, які впроваджують інновації, збільшувалася і в 2012 році склала 16,2 %. Однак, незважаючи на позитивну динаміку, даний показник залишається надзвичайно низьким порівняно з розвиненими країнами, де частка інноваційно активних суб'єктів господарювання сягає 70 %. Як результат – рентабельність суб'єктів господарювання не перевищує 5 %.

Низький рівень інноваційної активності в промисловості пояснюється, значною мірою, обмеженістю джерел фінансування. Основним джерелом фінансування є власні кошти суб'єктів господарювання – в 2010 році їх частка склала 65 %, у 2012 – знизилася до 53 % [19, с.106].

Негативно позначається на рівні інноваційної активності в промисловості й незначний обсяг інвестицій як вітчизняних, так і іноземних. Частка коштів українських інвесторів у загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності в промисловості в 2012 році склала 0,3 % або 45,4 млн. грн., що на 11,5 млн. грн менше, ніж частка коштів закордонного інвестора. Причинами цього є політичні зміни, непрозорість системи державних інститутів, корупція, недосконале законодавство і суперечлива система оподаткування.

До всього цього на загальнодержавному рівні не спостерігається значного збільшення частки ВВП, яка виділяється на інноваційну діяльність поряд зі значним збільшенням витратної частини інноваційного процесу з 3 млрд. у 2007 році до 14 млрд. грн у 2012. За рахунок коштів держбюджету фінансування інноваційної діяльності склало всього 149 млн. грн у 2012 р., що становить 1 % у загальному обсязі, тоді як у Програмі підвищення конкурентоспроможності національної економіки на 2007–2015 рр. передбачено залучення державних інвестиційних ресурсів у розмірі 10 % від загального обсягу витрат на розвиток промисловості.

Важливо відзначити ключову роль держави в процесі інтеграції інноваційних знань. Сучасна ситуація в Україні така, що держава, підприємства і суспільство є в певному сенсі конкурентами. Така конкуренція, особливо між державою і підприємствами, найчастіше носить нездоровий характер. Подолання неузгодженості цілей розвитку і його стимулювання – найважливіша державна задача.

Саме держава повинна забезпечувати більшу частину стійкого попиту на інноваційну продукцію і НДДКР. Такий попит формується у вигляді комплексу держзамовлень, які фінансуються з держбюджету. У 2012 р. витрати держбюджету України на НДДКР склали 3,86 млрд. грн. Однак при існуючому рівні фінансування науково-дослідний сектор не отримає належного розвитку [19, с.321].

На 2000–2012 рр. промислова діяльність України характеризувалася в цілому позитивним фінансовим результатом (прибутком), незважаючи на значну питому вагу збиткових підприємств, яка становила за досліджуваний період 42,2–37,9 % від загальної кількості підприємств. Фінансовий результат (сальдо) промислових підприємств за період з 2000 року зріс у 7 разів і в 2012 році склав 63 млрд. грн.

Серед найважливіших факторів, що зумовлюють збитковість основної діяльності промислових підприємств, можна виділити такі: зміна умов зовнішнього середовища, втрата колишніх ринків збуту і загострення конкуренції на виході на нові ринки, слабка розвиненість внутрішнього ринку, несвоєчасне оновлення товарної продукції, нерациональна структура активів, брак власних коштів, фінансова залежність від позикового капіталу та ін.

Зберігається велика питома вага збиткових підприємств (37,9 % у 2012 р.), причому незначне зниження даного показника за 2000–2012 рр. на 4,3 % супроводжувалося значним збільшенням розмірів їх збитків з 9,8 млрд. грн. у 2000 до 47,8 млрд. грн. в 2012 році, тобто в 5 разів. Це може бути пов'язано як з погіршенням економічної ситуації в промисловості країни, так і з поширенням тіньових схем діяльності й штучним заниженням фінансових результатів.

Таблиця 2

Стан інноваційної активності промисловості України за 2009 – 2012 рр. [19, с.323–325; 14]

Table 2

Condition of innovative activity industry of Ukraine 2009 – 2012

Показники	2009р.		2010р.		2011р.		2012р.	
	Усього	%	Усього	%	Усього	%	Усього	%
Кількість інноваційно активних промислових підприємств, у тому числі відсотків до загальної кількості підприємств	1397,0	-	1411,0	-	1462,0	-	1679,0	-
Загальний обсяг інноваційних витрат у промисловості, млн. грн.	-	13,0	-	12,8	-	13,8	-	16,2
У тому числі внутрішні науково-дослідні роботи	11994,2	100,0	7949,9	100,0	8045,5	100,0	14333,9	100,0
Зовнішні науково-дослідні роботи	958,8	8,0	633,3	8,0	818,5	10,2	833,3	5,8
Придбання машин, обладнання та програмного забезпечення	284,8	2,4	213,4	2,7	177,9	2,2	246,6	1,7
Фінансування інноваційної діяльності в промисловості, млн. грн.	7664,8	63,9	4974,7	62,6	5051,7	62,8	10489,1	73,2
У тому числі за рахунок держбюджету	11994,2	100,0	7949,9	100,0	8045,5	100,0	14333,9	100,0
Місцевих бюджетів	336,9	2,8	127,0	1,6	87,0	1,1	149,2	1,0
Власних коштів	15,8	0,1	7,4	0,1	5,7	0,1	12,3	0,1
Коштів вітчизняних інвесторів	7264,0	60,6	5169,4	65,0	4775,2	59,4	7585,5	52,9
Коштів іноземних держав	169,5	1,4	31,0	0,4	31,0	0,4	45,4	0,3
Інших джерел	115,4	1,0	1512,9	19,0	2411,4	30,0	56,9	0,4
Кількість промислових підприємств, що впроваджували інновації	4092,6	34,1	1102,2	13,9	735,2	9,0	6484,6	45,3
нові технологічні процеси	1160,0	100,0	1180,0	100,0	1217,0	100,0	1327,0	100,0
у тому числі маловідходні, ресурсозберігаючі та безвідходні	515,0	44,4	452,0	38,3	522,0	42,9	605,0	45,6
освоювали виробництво інноваційної продукції	280,0	24,1	215,0	18,2	203,0	16,7	240,0	18,1
з них нові види техніки	667,0	57,5	614,0	52,0	615,0	50,5	731,0	55,1
Реалізовували інноваційну продукцію	201,0	17,3	188,0	15,9	194,0	15,9	218,0	16,4
Обсяг реалізованої інноваційної продукції, усього, млн. грн.	993,0	-	994,0	-	964,0	-	1043,0	-
	45830,2	100,0	31432,3	100,0	33697,6	100,0	42386,7	100,0

Пріоритетними видами промислової діяльності в Україні залишаються виробництво і розподіл електроенергії, газу та води (22,7 % реалізованої промислової продукції за 2012 р.), чорна та кольорова металургія (18,1 %), далі йде харчова промисловість (16,6 %), машинобудування (11,6 %), добувна промисловість (11 %), тобто найбільш ресурсозатратні й екологічно шкідливі види діяльності, що негативно відображається на рівні промислового розвитку країни. Сировинний ухил виробничої структури, розрахований переважно на потреби експорту, робить промисловість і економіку в цілому надзвичайно залежними від кон'юнктури зовнішнього ринку, стримує розвиток внутрішнього ринку і звужує національні можливості щодо розвитку економіки та призводить до виснажливого й нераціонального використання природних ресурсів, прогресу процесів забруднення й деградації довкілля.

Найменшу питому вагу в промисловому виробництві займає легка промисловість – 0,7 % від загального обсягу реалізованої продукції, що зумовлює недостатнє насичення товарного ринку країни товарами широкого вжитку текстильної, шкіряної, взуттєвої та інших видів легкої промисловості. Внаслідок цього виникає залежність України від імпорту товарів легкої промисловості та іншої готової продукції, що негативно відображається на структурі балансу зовнішньої торгівлі країни (рис.1).

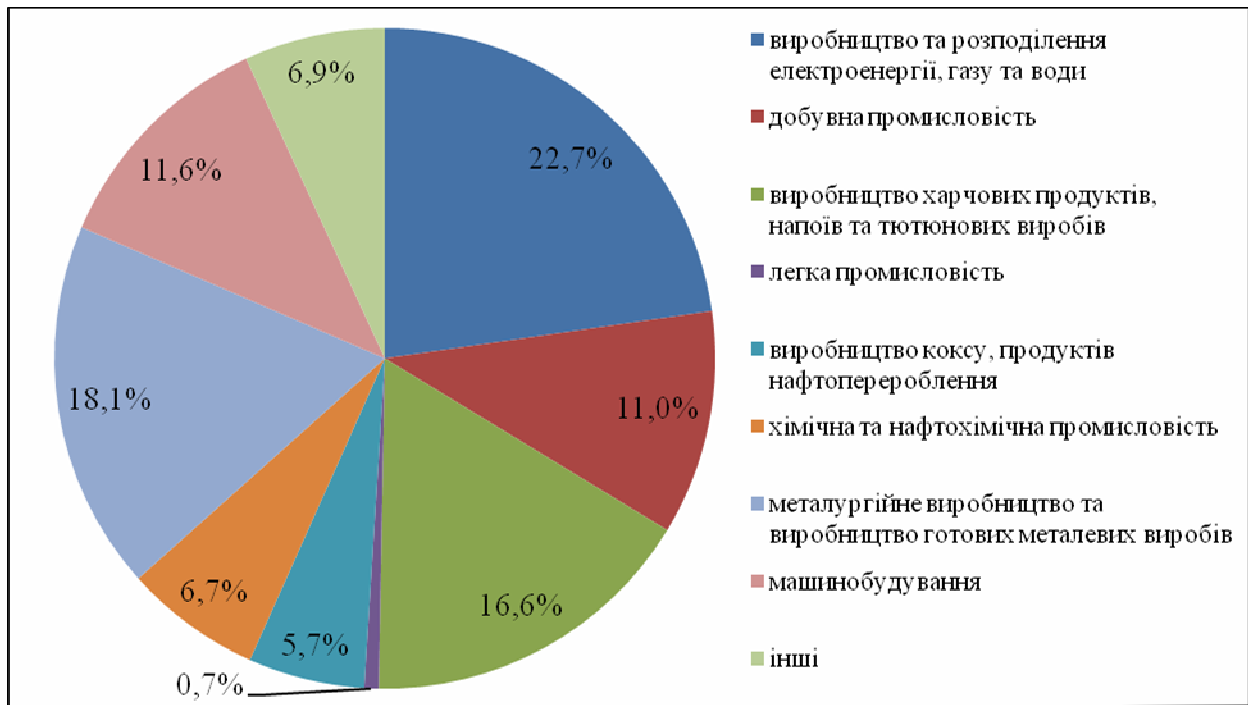

Рисунок 1. Розподіл обсягу реалізованої промислової продукції за видами діяльності у 2012 році [19, с.106]

Figure 1. The distribution of volume of industrial products by types of activity in 2012 [19, с.106]

Нераціональність існуючої структури промислового виробництва та її невідповідність вимогам світового ринку підтверджує і той факт, що у світовій структурі промисловості перше місце займає машинобудування (40 %), хімічна промисловість (15 %), харчова (14 %), легка промисловість (9 %), металургія (7 %). Найбільш швидкозростаючою світовою галуззю залишається електронна й електротехнічна промисловість.

В індустріальних регіонах України нині відбувається тотальна інтоксикація природи і населення. Головними причинами забруднення довкілля, насамперед атмосферного повітря, слід вважати ресурсо- та енергоємне, морально і фізично застаріле технологічне й природоохоронне обладнання, а в окремих випадках – відсутність очисних споруд та

ефективного контролю за діяльністю екологонебезпечних підприємств, низьку технологічну дисципліну, гострий дефіцит коштів для забезпечення нормальної експлуатації очисного устаткування і споруд. [13]

З огляду на необхідність розв'язання гострих ресурсо-екологічних проблем зусилля науково-дослідних установ і науково-технічних працівників доцільно зосередити тепер не лише на розробленні нових поколінь очисних споруд, методів очищення шкідливих викидів і стоків (хоча й це питання не знімається з порядку денного), а й на реалізації заходів з екологізації технологічних процесів, запровадженні природонеруйнівних, природонезабруднюючих, ресурсозберігаючих та екологобезпечних видів техніки і технології, способів організації виробництва, форм господарювання тощо. Природоохоронні, екологобезпечні й ресурсозберігаючі напрями науково-технічного прогресу повинні бути пріоритетними в усіх галузях і сферах економіки. Їх розвитку слід підпорядковувати інвестиційну та інноваційну політику держави.

За досліджуваний період спостерігалось безперервне збільшення викидів шкідливих речовин в атмосферу підприємствами промисловості України. У 2012 р. в порівнянні з 2009 р. обсяг викидів у промисловості стаціонарними джерелами зріс на 34,5 % і склав 199,8 млн. тонн. При цьому велика частина викидів припадає на підприємства виробництва і розподілу електроенергії, газу та води. За 2012 р. обсяг викидів даної сфери (102,3 млн. тонн) в 22 рази перевищував аналогічний показник для добувної промисловості. Обсяг викидів в добувній промисловості зріс на 50,5 % у 2012 порівняно з 2009 роком, в обробній сфері на 70,1 %, у виробництві й розподілі електроенергії, газу та води – на 12,5 %. Отже, управління сталим розвитком промислового підприємства повинно містити екологічну складову як обов'язковий елемент, без урахування якого неможливий перехід промислової сфери України на новий технологічний рівень.

Проблема відходів має не тільки природоохоронний аспект. Адже вони переважно є цінними матеріальними ресурсами. Теоретично й практично існують усі можливості забезпечити економічно й екологічно ефективне використання відходів виробничої й невиробничої діяльності суспільства. Саме таким чином можна значно зменшити негативні антропогенні навантаження на природу, зупинити зростання обсягів відходів та істотно знизити темпи споживання первинних природних ресурсів, насамперед невідтворюваних і невідновлюваних.

Рівень використання вторинних енергоресурсів підприємствами й організаціями України з 2000 року безперервно зменшується, 86,1 % – в 2012 р. порівняно з 92,3 % – у 2000, що свідчить про негативну тенденцію [19, с.98].

Отже, незважаючи на те, що Україна має структурно розвинений і багатогалузевий промисловий комплекс, існує безліч особливостей, які стримують сталий розвиток промисловості. До основних з них на макроекономічному рівні відносяться:

– Нераціональна структура промисловості України. Більш ніж 2/3 загального обсягу промислової продукції припадає на галузі, які виробляють сировину, матеріали та енергетичні ресурси. Частка продукції соціальної орієнтації становить 1/5 загального обсягу промислового виробництва. Майже зникає легка промисловість, галузь машинобудування хоча й зросла в темпах розвитку, її рівень майже в 3–4 рази нижче рівня розвинених країн.

– Низький попит на високотехнологічну вітчизняну продукцію на внутрішньому й особливо зовнішньому ринках.

– Залежність від імпорту нових технологій. Власне виробництво України забезпечує лише 2/3 товарних ресурсів країни з промислової продукції, решта ввозиться з закордону. Проте, якщо експортується переважно матеріально- і енергосировинна продукція з невисокою часткою доданої вартості, то імпорт, навпаки, складається з високотехнологічної продукції поглибленої переробки і товарів кінцевого споживання.

– Слабка державна підтримка інноваційної діяльності. На загальнодержавному рівні спостерігається стійка тенденція до скорочення частки валового внутрішнього продукту, яка виділяється на науково-дослідні й дослідно-конструкторські роботи.

До особливостей, що стримують сталий розвиток промисловості на макrorівні, відносяться:

– Науково-технічні фактори. До них слід віднести зношеність основних виробничих

фондів, технологічне відставання вітчизняних суб'єктів господарювання від аналогічних показників країн ЄС, повільну переорієнтацію виробничого потенціалу промислових підприємств на інноваційні технології, низький рівень поглибленої переробки та випуску продукції кінцевого споживання.

– Організаційно-комунікаційні чинники. Серед них відзначимо відсутність досвіду сталого розвитку підприємств, неадекватність системи організації виробництва рівню інноваційного менеджменту, відсутність ефективної інфраструктури і комунікацій.

– Фінансово-економічні фактори. У їх числі низька інвестиційна привабливість промисловості України, недолік власних фінансових коштів, низькі обсяги кредитування, неадекватні реальним умовам банківські процентні ставки, незначна державна фінансова підтримка.

Вищезазначені особливості промислового розвитку впливають на формування кредитного механізму забезпечення сталого розвитку промисловості України. Національна промисловість має всі ознаки стати основним носієм технічного прогресу та джерелом зростання національної конкурентоспроможності. Очевидно, настане час, коли Україна поступово почне наблизитися до рівня економічного й соціального розвитку передових країн Європи і світу, але для цього потрібні значні грошові ресурси. Сприяти цьому в сучасній державі має кредит.

Відомо, що кредит об'єктивно служить необхідним джерелом формування основних та оборотних коштів господарюючих суб'єктів, тобто використання кредиту поряд з власними коштами є звичайним моментом у діяльності підприємств. Основним кредитором у нашій країні, як і в багатьох інших виступають комерційні банки (на 1.09.2013 р. в Україні зареєстровано 180 банків) [15].

Беручи до уваги статистичні дані НБУ останніх років, стає помітним, що з 2005 до 2008 року спостерігався бурхливий розвиток кредитування в Україні – обсяги виданих кредитів збільшилися з 143,4 млрд. грн. до 734 млрд. грн., далі відбулося сповільнення темпів розвитку кредитування, порівняно з 2008 у 2009 році обсяги наданих кредитів скоротилися на 7 млрд. грн.

На початку 2011 р. вже спостерігається стабілізація кредитування в Україні. Це свідчить про загальну тенденцію до розширення кредитного ринку. Кредити, надані банками на кінець серпня 2013 р., становили 844,5 млрд. грн, а темп їх приросту становив 1,8 % у річному обчисленні.

Комерційні банки в Україні здійснюють кредитування як юридичних, так і фізичних осіб. Загалом обсяги кредитів, які надають комерційні банки фізичним особам, складають лише 20 % від загального об'єму наданих кредитів, тобто найбільша частка кредитів надається юридичним особам у розмірі 80 %. Звідси випливає, що кредит сприяє розвитку підприємств, тим самим він здійснює вплив на формування ринкової економіки України на засадах приватної, колективної власності та конкурентності на ринку товарів та послуг. Загальний обсяг нових кредитів у серпні 2013 р. становив 151.8 млрд. грн., середній обсяг за попередні 12 місяців – 112.0 млрд. грн. Обсяги кредитування за 12-місячними кумулятивними даними (річне обчислення) становили 1 496.4 млрд. грн.

З них обсяги кредитування нефінансових корпорацій протягом серпня 2013 р. становили 136.8 млрд. грн (90 % від загального обсягу нових кредитів), середній обсяг за попередні 12 місяців – 107.0 млрд. грн (95,5 % загального обсягу). Обсяги кредитування в річному обчисленні становили 1 327.2 млрд. грн (89 % загального обсягу).

Також значну роль кредит відіграє у розвитку різних видів економічної діяльності України. Зазначимо, що банківські кредити виступають не тільки одним із джерел залучених коштів для підприємств, а є й певним економічним індикатором, який свідчить про переважний розвиток того чи іншого виду економічної діяльності.

Найбільший обсяг кредитів спрямовано на розвиток торгівлі, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку (236,3 млрд. грн), друге місце займають кредити в переробну промисловість (133,5 млрд. грн), далі йдуть кредити в операції з нерухомим майном, оренду, інжиніринг; будівництво; виробництво та розподілення електроенергії, газу та води й т.д.

Комерційні банки значну частину кредитних ресурсів вкладають у промислове виробництво (27,4 % або 174 млрд. грн), кредити переробній промисловості становлять 21% усіх наданих кредитів, добувній промисловості – 2,4%, виробництву та розподіленню електроенергії, газу та води – 4% [4].

Важливу роль у процесі стабілізації грошово-кредитного ринку відіграє активізація політики НБУ в посиленні банківського нагляду й контролю за діяльністю фінансово-кредитних установ. Цьому сприяє стабільне застосування інструментів грошово-кредитної політики. Відбулося поступове зниження й стабілізація облікової ставки НБУ, що сприяло становленню ставок кредитного, депозитного ринків та ставки міжбанківського кредитного ринку. В період з 2000 до 2012 року НБУ зменшив облікову ставку з 35 % до 7,5 %. Тенденцію її зміни за 2006 – 2012 рр. можна простежити на рис.2

Рисунок 2. Величина облікової і кредитних ставок за 2006–2012 рр.,% [4]

Figure 2. The size of the account and the interest rates for the years 2006-2012, % [4]

Якщо аналізувати тенденцію процентних ставок за кредитами, то на 10.10.2012 процентна ставка складає 19,7 % в національній валюті, тоді як у 2002 році ставка за кредитами в середньому дорівнювала 53,4 %, тобто процентна ставка за кредитами зменшилася на 63 %. Це свідчить про розширення можливостей залучення кредитів, особливо для суб'єктів господарювання, адже процентна ставка за кредитами для них становить на 10.10.2012 – 18,8 %, тоді як для фізичних осіб – 30,2 % (рис.2).

Що стосується регіональної спрямованості кредитів, наданих нефінансовим корпораціям України, то перше місце посідає Київська область та місто Київ (320,6 млрд. грн), що становить 54 % усіх наданих кредитів. Друге місце займає Дніпропетровська область (117,2 млрд. грн) – 20 %, а третє – Донецька область (36,6 млрд. грн) – 6 %. Далі йдуть Одеська (23,7 млрд. грн – 4 %) і Харківська (16,3 млрд. грн – 2,8 %) області. Вищеназвані області входять до складу великих промислових регіонів України, що свідчить про цільову спрямованість кредитування, в першу чергу, на розвиток української промисловості як найважливішої ланки економіки держави.

Аналіз стану кредитування промисловості України дає змогу визначити позитивні особливості в його розвитку та функціонуванні. Позитивною стала стійка тенденція нарощування обсягів кредитування промислових підприємств, приріст частки довготермінових

кредитів, помітне зменшення середньозваженого відсотка за кредитами суб'єктам господарювання.

Кредитний ринок має відігравати роль стимулятора національної промисловості, але позитивні зміни, які відбулися в останні роки, не відкидають і тих проблем, які притаманні цій системі. Їх можна звести до таких особливостей:

- Існування надзвичайно маленьких порівняно з потребами обсягів кредитування, що визначається рядом причин: слабе ресурсне забезпечення банківської системи; некредитоспроможність самих підприємств; відсутність надійних форм забезпечення кредитів, пов'язане з відсутністю реальної застави; фінансові шахрайства, які проявляються в неповерненні позик.

- Складна процедура отримання кредиту та відсутність знань про процедуру отримання кредиту.

- Чинник страху «життя в борг».

- Недостатня державна підтримка ринку кредитування і відсутність чіткої законодавчої регламентації кредитних відносин.

- Існуючі недоліки у сучасних системах оцінювання кредитоспроможності позичальників та відсутність майна під заставу.

- Рівень капіталізації банківської системи все ще залишається невеликим (у 2012 р. банківський капітал становив усього близько 12 % від ВВП). Про це свідчить і відносно малий обсяг активів наших банків. На 1.09.2013 р. сукупна сума активів усіх банків України становила близько 1 212,2 млрд. грн., тоді як у Німеччині один, щоправда, найбільший банк (Дойчбанк) вже у 2005 мав активи, які перевищили 800 млрд. доларів.

- Досить великий рівень відсоткових ставок за кредитами для господарюючих суб'єктів. Рівень відсоткових ставок перевищує закономірно доступний в 3–4 рази. Наявність розриву між банківським відсотком і нормою прибутку, що отримується в реальному секторі економіки.

- Наявність дуже високих ризиків при здійсненні кредитування, що відображає як недостатній розвиток ринкових відносин у цілому, так і нерозвиненість системи страхування різноманітних ризиків [18, с.184].

- Конкуренція між банками здійснюється переважно не в площині якісних показників обслуговування клієнтів, а в площині кількісних показників.

- Можливість та ризик знецінення гривні, що стимулює комерційні банки використовувати свої активи в короткотермінових операціях на міжбанківському ринку.

Названі недоліки кредитування вітчизняних промислових підприємств виступають помітною перешкодою до подальшого формування кредитного механізму забезпечення сталого розвитку української промисловості.

Висновки. Сталий розвиток національної промисловості потребує залучення кредитних коштів, але функціонуючий кредитний механізм українських підприємств на сьогодні далеко недосконалий. Необхідність покращення кредитного механізму на промислових підприємствах визначається відсутністю ефективних методів залучення кредиту й контролю над ним, так як кредитні відносини між підприємством і кредитуючою організацією (банком) у ринкових умовах значно ускладнюються. Умови надання кредиту відіграють таку ж важливу роль у діяльності підприємства, як ціна і поставка продукції. Постійно зростаючий рівень банкрутств підприємств у зв'язку зі зниженням норми прибутку означає, що ні одне з них не може дозволити собі нехтувати контролем над кредитами. Від ефективного кредитного механізму залежить ефективність функціонування суб'єктів господарювання, а ефективність функціонування суб'єктів господарювання в сукупності – одна з умов ефективності всього суспільного виробництва.

Conclusions. After processing this information, we can conclude that sustainable development requires the involvement of the national industry credit funds, but a functioning credit mechanism Ukrainian enterprises today is far not perfect. The need to improve the credit mechanism at the industrial enterprises defined by the absence of effective methods of raising credit and control over it, since the credit relationship between the company and the creditor institution (bank) in the market conditions become significantly more complicated. Credit conditions play an equally important role in enterprise activity, both the price and supply of products. The ever-growing level of business failures

due to lower rate of profit means that no one of them can not afford to neglect control over the loans. The effective credit mechanism depends on the efficiency of the business entities, and the efficiency of the subjects - one of the conditions for the effectiveness of social production.

Використана література

1. Бланк, И.А. Инвестиционный менеджмент: учебный курс [Текст] / И.А. Бланк. – К.: Эльга-Н, Ника Центр, 2002. – 448 с.
2. Герасимчук, В.Г. Управлінський вектор економічної складової сталого розвитку: Україна та світ [Текст] / В.Г. Герасимчук // Економіст. – 2007. – № 9. – С. 7–9.
3. Щетинін, А.І. Гроші та кредит: видання 4-ге, перероблене та доповнене [Текст] / А.І. Щетинін. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 440 с.
4. Грошово-кредитна статистика [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
5. Данилишин, Б.М. Устойчивое развитие в системе природно-ресурсных ограничений [Текст] / Б.М. Данилишин, Л.Б. Шостак. – К.: СОПС Украины НАНУ, 1999. – 367 с.
6. Дейлі, Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку [Текст] / Г. Дейлі. – К.: Інтелсфера, 2002. – 312 с.
7. Державна програма підвищення конкурентоспроможності національної економіки на 2007 – 2015 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gov.ua>
8. Долан, Э. Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика [Текст] / Э. Дж. Долан, К. Д. Кэмпбелл, Р. Дж. Кэмпбелл; пер. с англ. В. Лукашевича и др.; под общ. ред. В. Лукашевича. – М.: Туран, 1996. – 448 с.
9. Єфремов, О. Сталій чи гармонійний (з екосистемою) розвиток – чому віддати перевагу? [Текст] / О. Єфремов // Економіка України. – 2008. – № 2. – С. 85–90.
10. Заруба, Ю.О. Роль фінансового механізму у підвищенні конкурентоспроможності банків [Текст] / Ю. О. Заруба // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С. 23–26.
11. Ілляшенко, С.М. Інноваційний менеджмент: підручник [Текст] / С.М. Ілляшенко. – Суми: Університетська книга, 2010. – 334 с.
12. Інвестиційна діяльність комерційних банків: монографія [Текст] / І.О. Лютий, Р.В. Пікус, Н.В. Приказюк, К.І. Старовойт-Білоник. – Івано-Франківськ: Галицька академія, 2010. – 388 с.
13. Концепція загальнодержавної цільової програми розвитку промисловості України на період до 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.industry.gov.ua>
14. Макроекономічні показники [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
15. Основні показники діяльності банків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
16. Раєвцева О.В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія [Текст] / О.В. Раєвцева. – Х.: ІНЖЕК, 2006. – 496 с.
17. Роуз, П. Банковський менеджмент [Текст] / П. Роуз. – М.: Финансы, 1997 – 743 с.
18. Сидорова, А.В. Управление на основе импульсов экономического развития: монографія [Текст] / А.В. Сидорова, А.В. Анисимова. – Донецк: Ноулідж (донецкое отделение), 2011. – 180 с.
19. Статистичний щорічник [Текст] / О.Г. Осауленко. – К.: Август Трейд, 2012. – 559 с.